

MEHANIZMI ZA RODNU RAVNOPRAVNOST I NJIHOVA ULOGA

“Kao građanke smo odgovorne za to kako se nama vlada. Nije ključno pitanje izabrati “dobrog predsednika ili predsednicu” nego izgraditi sistem građanskog nadzora vlasti i proširiti učestvovanje građanki/gradana u odlučivanju o temeljnim pitanjima sigurnosti, mira i vojske”

Marina Liborakina,
ruska aktivistkinja protiv rata u Čečeniji

Ideja o osnivanju tela koja će se baviti promovisanjem, ostvarivanjem i unapređivanjem rodne ravnopravnosti rođena je na Prvoj svetskoj konferenciji o ženama, Ujedinjenih nacija u Meksiku sitiju 1975. Tada je naglašeno da su nacionalni mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti «efikasne tranzicijske mere za ubrzanje ostvarenja jednakih mogućnosti za žene i njihovu potpunu integraciju u život nacije». Postojanje mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti kao efikasnih tranzicijskih mera koje nisu bile obavezujuće za vlade država članica Ujedinjenih nacija nije dalo značajnih efekata čak ni posle dvadeset godina od davanja preporuke. Stoga je bilo neophodno da se donesu preporuke koje bi bile obavezujuće za države članice i koje bi dovele do uvođenja rodne ravnopravnosti u sve državne politike na svim nivoima.

Do ovih promena došlo je usvajanjem Pekinške deklaracije i Platforme za akciju na Četvrtoj svetskoj konferenciji o ženama Ujedinjenih nacija održanoj u Pekingu 1995. godine. Na toj, do danas verovatno najvažnijoj koferenciji za pitanja rodne ravnopravnosti, zemlje članice UN obavezale su se da će osnovati institucije za napredak žena i sprovođenje politike rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti. Glavni zadaci ovih institucija su definisani kao usmeravanje i podržavanje izvršnih vlasti na svim nivoima da primenjuju i sprovode programe, projekte, akcije i zakone koji unapređuju položaj žena i doprinose ravnopravnosti polova. U Pekinškoj deklaraciji je posebno istaknuto kako su nacionalni mehanizmi ključni faktori za postizanje rodne ravnopravnosti i pozvane su nacionalne vlade, država članica Ujedinjenih nacija da poboljšaju rad već postojećih mehanizama ili započnu njihovo osnivanje ako ih nemaju.

Deset godina posle, na proslavi desetogodišnjice od usvajanja Pekinške deklaracije, u Njujorku 2005, sumirani su rezultati i izrečene nove preporuke. Ujedinjene nacije smatraju da su države u obavezi ne samo da deklarativno podržavaju, već i da istinski sprovode politiku rodne ravnopravnosti i jačanja mehnizama za ravnopravno učešće žena i muškaraca u javnom

životu. Neki pomaci na ovom polju jesu učinjeni, ali to nije dovoljno da bi u svom svakodnevnom životu žene osetile istinsku promenu. Zato je od izuzetne važnosti da se pitanja rodne ravnopravnosti, uvođenja principa rodne ravnopravnosti u sve politike na svim nivoima i rad države na ovom polju, ne shvati samo kao njena međunarodna obaveza, već pre svega kao neophodni preduslov razvoja, kako demokratskih institucija, tako i ekonomskih kapaciteta i ljudskih resursa.

Šta je zapravo mehanizam za ravnopravnost polova i šta su njegovi prioritetni zadaci? Jedna od definicija mehanizama za postizanje ravnopravnosti polova kaže da je to institucionalna, vladina i/ili parlamentarna struktura uspostavljena da promoviše, unapređuje i osigura ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim sferama javnog i političkog života (Pekinška deklaracija i platforma za akciju).

Mehanizam za ravnopravnost polova prati sprovođenje zakona i principa anti-diskriminacije, inicira i donosi mere afirmativne akcije za unapređenje položaja žena. Oni moraju biti u poziciji da učestvuju u kreiranju družavnih politika, strategija i zakona i da aktivno rade na njihovom sprovođenju. Mehanizmi za rodnu ravnopravnost moraju imati jasno definisan status, mandat i ovlašćenja u okviru vlade i državnih organa na svim nivoima, kao i budžet koji će omogućiti njihovo funkcionisanje. Potrebno je da osoba koja vodi državni mehanizam za ravnopravnost polova bude visoko pozicionirana u izvršnim i predstavničkim telima, odnosno da ima mandat i ovlašćenja da aktivno učestvuje u kreiranju i sprovođenju politike rodne ravnopravnosti. Takođe je neophodno da nevladine organizacije, posebno ženske nevladine organizacije imaju stalne predstavnike i predstavnice u ovim telima kako bi se omogućilo neometano učestvovanje, nadgledanje i uticanje na rad institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova i rad državnih organa. Unutar vlade ili druge državne strukture moraju biti jasni mehanizmi donošenja odluka i mogućnosti mehanizama za rodnu ravnopravnost da na te odluke utiču. To zapravo znači da procedure za podnošenje izmena i dopuna zakona, posebnih zakona, strategija ili nekih drugih odluka moraju biti jasne, razumljive i jednostavne, kako bi i nevladine organizacije mogle da učestvuju u kreiranju politike rodne ravnopravnosti na svim nivoima.

Posle demokratskih promena u Srbiji, oktobra 2000 do danas, primetan je napredak u razumevanju i političkoj volji da se rodna ravnopravnost uvrsti u sve politike na svim nivoima vršenja vlasti, ali i da se pažnja šire javnosti, kako građanske tako i one stručne, fokusira na rešavanje problema položaja žena u društvu. Reforme su zahtevale ne samo promenu ekonomski i finansijske politike, već i promenu društvene svesti, demokratizaciju političkih stranaka i poboljšanje rada organa državne uprave. Iako je to proces koji je još uvek spor,

traumatičan i često bez vidljivih rezultata, reforme su zahvatile sve segmente društva i počele da menjaju sliku o položaju žena u Srbiji.

Prvi mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti osnovani su u Vojvodini¹, i vrlo brzo pokrajinski organi uprave postali su lider na ovom području za celu zemlju. Od članice Izvršnog veća Vojvodine bez portfelja, dakle bez sredstava i realne moći, preko Pokrajinskog sekretarijata za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova i Saveta za ravnopravnost polova do Zavoda za ravnopravnost polova, pređen je spor i mukotrpan put formiranja mehanizama za rodnu ravnopravnost, zahvaljujući upornosti nekolicine žena koje su se angažovale na ovom poslu². Razvoj rodnih mehanizama u Vojvodini pokazuje proces koji nije ni lak, ni jednostavan. Krajnji rezultat ipak predstavlja formiranje Zavoda za ravnopravnost polova koji predstavlja institucionalni mehanizam podrške izvršnoj i zakonodavnoj vlasti u formulisanju rodnih osetljivih strategija i politika, preporukama za promenu zakonodavstva i širokim spektrom aktivnosti, od obuke do izdavaštva. To je put koji izvršne vlasti na nacionalnom nivou, konkretno Vlada Srbije, tek treba da pređe, s obzirom na to da je jedino telo za postizanje rodne ravnopravnosti koje trenutno postoji vladin Savet za ravnopravnost polova³. Iako predstavlja samo savetodavno telo u okviru izvršne vlasti, veoma ograničenog mandata i suženog delovanja, Savet je u protekle dve godine uspeo da se nametne kao vodeće telo za postizanje rodne ravnopravnosti na nacionalnom nivou. Do sada, Savet je započeo i okončao nekoliko važnih aktivnosti, među kojima je najznačajnije formulisanje Nacionalnog akcionog plana za poboljšanje položaja žena i rodnu ravnopravnost. Rad na ovom dokumentu pokazao je da su ambicije Saveta velike, a njegovi kapaciteti još nedovoljni da ih sve zadovolji. U budućnosti, narednoj vradi, ostaju značajni rezultati ali i izazovi da mehanizme za rodnu ravnopravnost nastavi da finansira, podržava i podstiče, kao i da Savet za ravnopravnost polova uzdigne do tela koje će imati veću moć, širi mandat i bolje uslove za rad. Osnovno

---

¹ Srbija – Savet za ravnopravnost polova formiran od strane Vlade Republike Srbije (2004), Odbor za ravnopravnost polova u Skupštini RS (2003), Lica za ravnopravnost polova u opštinama;

Vojvodina – Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova (2002), Savet za ravnopravnost polova (2002), Odbor za ravnopravnost polova u Skupštini AP Vojvodine (2003), Odluka o pokrajinskom Ombudsmanu (2002) – zamenik/ca za ravnopravnost polova, Lica za ravnopravnost polova u opštinama, Zavod za ravnopravnost polova (2004);

Crna Gora – Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade Crne Gore (2001), Odbor za ravnopravnost polova Skupštine Crne Gore (2001).

² Članica Izvršnog veća zadužena za pitanja žena i prva Pokrajinska sekretarka za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova bila je Jelica Rajačić Čapaković, prva zamenica za ravnopravnost polova pokrajinskog ombudsmana je Danica Todorov, prva predsednica Saveta za ravnopravnost polova i autorka mnogih propisa iz oblasti rodne ravnopravnosti je prof. dr Marijana Pajvančić i prva direktorka Zavoda za ravnopravnost polova je Zorana Šijački.

³ Iako je zvanični predsednik Saveta za ravnopravnost polova Vlade Republike Srbije minister za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku Slobodan Lalović, najzaslužnija osoba za rad i vidljivost Saveta tokom proteklih godina bila je Dragana Petrović, potpredsednica Saveta.

uporište za to, nova vlada može pronaći i u Ustavu Republike Srbije, Član 15, ali i u dva najvažnija dokumenta koja se nalaze u završnoj fazi usvajanja i ulaska u parlamentarnu proceduru: Nacionalnog plana akcije i Zakona o ravnopravnosti polova.

Jedan od najvažnijih preduslova da se unapredi položaj žena i da se postigne rodna ravnopravnost je da se ovo pitanje shvati kao pitanje ljudskih prava i uslova za socijalnu pravdu, a ne kao izolovano, “žensko” i samo “žensko” pitanje. Rešavanje problema u oblasti ravnopravnosti polova je jedini način da se izgradi razvijeno i pravedno društvo, a osposobljavanje žena i poboljšanje njihovog položaja su preduslovi za održive političke, socijalne, ekonomске, kulturne i ekološke reforme jednog društva. Nadajmo se da će politička elita u Srbiji pitanje rodne ravnopravnosti tako i shvatiti.

Zorana Šijački, direktorka Zavoda za ravnopravnost polova